

I. NYELV ÉS IRODALOM

TÁJSZÓK A SZÉPIRODALOMBAN*

Írta: BENKŐ LÁSZLÓ

A magyar irodalmi nyelvben a történeti fejlődés egész folyamán jelentős szerepe volt a tájszóknak. Természetes következménye ez azoknak a történelmi-társadalmi adottságoknak, amelyek között irodalmi nyelvünk kialakult és fejlődött. A tájszók szerepének jelentőségét tükrözik azok a meg-megújuló viták is, amelyek immár több, mint évszázados múltra tekinthetnek vissza [1]. A viták — régebbek, újabbak egyaránt — az irodalmi nyelvben, elsősorban a szépirodalomban előforduló tájszók jogos vagy jogtalan használata körül folytak, elhanyagolva a tájszóknak tekintett szavak sokrétűségét, az egyes rétegek funkcionális különbségét, még inkább magának a funkciónak történeti változásait. Ennek következménye, hogy mind e mai napig sem alakult ki a szépirodalomban s általában az irodalmi nyelvben használt tájszók rendszerezése, elemző vizsgálatának módszere.

Ez a hiány indokolja a szépirodalomban használt tájszókkal való foglalkozást még egy olyan nagy igényű, szintézist nyújtó áttekintés után is, mint amilyen BÁRCZI GÉZÁNAK a Nyelvjárás és szépirodalmi stílus című tanulmánya [2]. Dolgozatom éppen ezért elsősorban arra irányuló kísérlet, hogyan egyeztethető össze, illetve hogyan egészíti ki egymást a statisztikai módszereken nyugvó mennyiségi vizsgálat a funkciót kereső, minőségi elemzéssel. Ilyen céllal vizsgálom egy mai író: Veres Péter tájszavait.

Veres első művéből a Gyepsorból (röv.: Gyep.) kiválogattam azokat a szókat, amelyeket egyéni megítélésem, nyelvérzésem alapján tájszónak minősítenék. Ebből az előzetes osztályozásból került ki az alábbi 64 szó: *beléndek, bodorka, bondor, cerkó, cibere, csápol, cselleng, (le)csihhad, (fél)csipejű, csobolyó, dubbancs, gacsos, gádor, garnács, gelice (tövis), gérbic, görbe, habókos, hajcihó, horpasz, (meg)höndörít, höngörget, (meg)juhádzik, (meg)juhádztat, kalamol, (ki)kászmálódik, kaszroly, keshedt, kocorász, (el)kojtól, kolompír, kornyadozik, kotrecel, (nád)kotu, kucorog, kummog, kuncsorog, kushadt, kустorog, kuttog, lebbencs (leves), leböcsöl, lebzsel, (el)lohajt, macsali, paszuj (= paszuly), pocos (szájú), porcsin, pustolás, redves, rocska, salapál, sommás(ság), sóriádzik, sut, (be)sutul, sünyölődik, szederjes, szikfok, tapsíros, (csere)tészla, (be-, ki-, oda)ussan, verdett, veréce (verőce).*

Ebből a csoportból kiemeltem azokat a szókat, amelyek HALÁSZ ELŐD magyar-német szótárában, illetve az ÉrtSz.-ban (I–IV. köt.), „népi”, „népies” vagy „táj” megjelölés nélkül szerepelnek, valamint azokat, amelyek az ifjabb nemzedéket képviselő főiskolai hallgatók nagyobb része előtt ismertek.

* Részlet „A szépirodalmi stílus elemzése”-c.,...időközben megjelent tanulmányból.

A valódi tájszók közt maradás feltételei tehát α) a szó csak szűkebb körben használatos, nincs irodalmi vagy köznyelvi elterjedtsége, ezért nem valódi tájszók a *juhádzik*, *lebzsel*, illetve *lebbencs*, *kolompír* (= kolompér); β) mint tájszó lexikalizálást nyert valamelyik tájszótárban (főleg a SzhSz., MTsz. és a Hajdúk beszéde irányadó), vagy a balmazújvárosi idősebb nemzedék ismeri és használja. Ezzel a rostáló művelettel az előbbi csoportból ki kellett emelni a következő szókat:

cibere, *cselleng*, *csihhad* (*csihad*), *habókos*, *hajcihő*, *horpasz*, *megjuhádzik*, *kikászmálódik*, *kaszroly*, *keshedt*, *elkojtol*, *kornyadoz*, *kucorog*, *kuncsorog*, *kushadt*, *lebbencs*, *lebzsel*, *paszuly*, *redves*, *rocska*, *sommásság*, *sut*, *szerderjes*, *verőce*.

Ez a 24 szó az irodalmi nyelv és népnyelv határsávjába került. Az irodalmi nyelv archaisztikus határsávjába soroltam a *csobogó* és *gádor* szókat (az ifjabb nemzedék nyelvszemlélete alapján); a népnyelv és (növénytan) szaknyelv mezsgyéjén helyezkedik el a *beléndek*, *bodorka*, *bondor*, *porcsin*, *tippan*. A köznyelvi szóknak alaki tájnyelvi változataként szerepel a (*meg*)-*juhádztat*, (*el*)-*lohajt*, *kolompír*.

A valódi tájszók csoportjában maradt tehát 30 szó. Ez a 30 tájszó ke-reken 30 000 szónyi szövegben oszlik meg, vagyis a tájszók előfordulási aránya kb. egy ezrelék, tehát mennyiségileg elenyésző. S ez az arány csupán a gyepsori elbeszélésekre nézve érvényes. A későbbi, jelesen a felszabadulás utáni művekben — nyilván az írói tudatosodás és az ars poetica tisztázódás következményeként — a tájszók előfordulása csökkenő tendenciát mutat.

Ha a Gyepsornak egyik elbeszélésével (Tél a Gyepsoron) a tájszó-használat szemszögéből egybevetünk két későbbi, tárgyánál fogva rokon jellegű írást (Suli kis Varga, Suli kis Varga a szövetkezetben; mindegyik a parasztság életének egy konkrét helyzetben megragadott mozzanatát ábrázolja), a tájszók előfordulási aránya az előbbinek éppen felére csökken. Még szembe-szökőbb a kelletlen leány (röv.: Kell.) szóhasználata. Ebben a műben éppen annyi valódi tájszó szerepel, mint a Gyepsorban, a könyv terjedelme viszont amannak háromszorosa. (Hasonló arányt állapíthatunk meg a köznyelvi és szakszók, illetve köznyelvi és zsargonszók között az olyan művekben, melyek tartalmi vonatkozásaiknál fogva ezek előfordulását indokolják, mint pl. a Pályamunkások, Almáskert, Rossz asszony.)

Kérdés mármost, hogy a tájszóknak, illetve egyéb rétegnyelvi szavaknak ez a félreismerhetetlenül csökkenő tendenciája pozitív vagy negatív értékű-e a stílus szempontjából. A közérthetőségre törekvés nem jár-e együtt az írói nyelvhasználat elszíntelenedésével? A tájszók további elemző vizsgálata válaszol majd erre a kérdésre. Nézzük mindenekeelőtt a tájszók egyes felhasználási eseteit!

A) Egy-két előfordulásban a szövegösszefüggés világosan megmutatja a tájszó értelmét:

baggadoz (MTsz., SzhSz., baggat) olvasás közben akadozik: „És felolvasa jó hangosan, baggadozva, de értelmesen” (Prób. 132); „Olyan régi, hogy csak baggadozva lehet olvasni . . .” (Szeg. 9.)

csámforog ~ *csámborog* (ÉrtSz.: *csámborog* 'bolyong, kóborol, kószál'; MTsz.: *csámbohyog* 'lassan lépcget, témfereg'; S. gy.: 'cél nélkül témfereg'); „. . . úgy tíz óra tájban aztán én is elcsámforogtam haza” (Gyep. 181.);

„... egy bukdácsolóan részeg házasember hívta el, akit valamelyik kocsmából dobtak ki, és hazamenés helyett elcsámforgott a bálba...” (Kell. 31); „Az utcán alig látni valakit, csak néhány munkás siet munkába, szolgálatba és itt-ott egy-egy csapat úrfélé csámborog a járdán, szemelláthatólag be vannak rúgva, valami mulatságból mennek haza” (Szolg. 285).

höndörít (SzhSz.: *hömbörít* 'hengerít, gurít, görget'; S. gy.: 'felteker' [pl. ruhát mángorlóval], 'gombolyít' [pl. felszabdalt rongyot]): „Csak hát bizony lassan halad, sőt sokszor hátrafelé is megy, ha azt nem akarja, hogy lecsavarja a hátáról a köteget a szél. Néha úgy-úgy meghöndöríti, hogy megfordul a tengelyén...” (Gyep. 47).

höndörög 'gurul, hömpölyög' (vö. *höndörít*): „... a lányok sok-sok szoknyában feszítenek, ami csak úgy höndörög utánuk” (Szolg. 282).

kusztonoz (SzhSz.: *kusz-kusz* 'akkor mondják, amikor a kisgyereket álla alatt csiklandozzák'; S. gy.: 'öszönöz, ingerel'): „Elég jó csúszós borokat rendeltek és észre se vették, hogy az a könnyű mámor kapja el őket — Józsit is —, ami arra kusztonozza az embert, hogy a zenekar ismerősebb nótáit a nyelvére vegye...” (Rossz. 327); „A boldogságról neki egészen más elképzelései voltak... illetve nem is voltak semmiféle elképzelései, csak mindig a friss kívánságok kusztonozták” (Kell. 138).

Az ilyen szóknak részint a jelentéshez tapadóan, de főleg erőteljes hangfestő, akusztikai hatásukból fakad expresszív értékük (pl. a *baggadoz*-ban a három zöngés explozíva, a *höndörög*, *höndörít*-ben a labiális ö ismétlődése és a nazális n [= ŋ]-fokozza az akusztikai hatást).

B) Ugyancsak ritkán — főleg az írói pálya elején —, de előfordul az is; hogy az író teljesen (vagy majdnem teljesen) homályban hagyja a szó jelentését:

cábár (SzhSz.: 'gondviseletlen, kóbor, tilosba járó (liba, malac); neveletlen, vásott'; úgy ÉrtSz., MTsz. is). (Használatáról szóló vitát l.: Irod-Újs. 1955. 34–36. sz.): „Azután meg az első kocsis lovai itt vannak a cerkó mellett, van köztük egy nagy cábár nyerges, az bele-beledurrant a hallgatásba” (Szűk. 218).

cerkó (MTsz.: 'nádból v. kukoricaszárból csinált kunyhó' [Nagykunyhó]; S. gy.: 'házi lomtárnak használt kisebb épület, helyiség főleg takarmány, tűzrevaló tárolására') vö. *cábár*.

gacsos (ÉrtSz.: 'kajla, görbe, csámpás'; SzhSz.: 'girbe-gurba'): „Lemegyen hát az út mellé a gyepre, nem töri gacsos csizmájával a hepehupás utat” (Gyep. 88).

lipántos (MTsz.: 'kornyadozó, beteg'): „... a kicsi pulyka a világ legidétlenebb madara, majdnem mindnek lipántos, csüngős, a szárnya...” (Szolg. 23); „... jaj de szépek a maga csirkéi, milyen tollasok, milyen seggesek mán, ... az enyéim meg olyan lipántosak és mind eldöglenek...” (Kell. 327).

pocos (S. gy.: 'sebes, pállott a szája szélén, főleg: *pocos veréb*): „Lelken-dezve várták otthon. Akár az öreg fecskét a pocosszájú fiókák” (Gyep. 27). „Csiri Borsos bagós, pocos lesz a szája, aki utána iszik...” (Prób. 75).

Ezekben az előfordulásokban az olyan hanghatások, mint az egy mondatba sűrített *cerkó*, *cábár* alliterációja, a *pocos* két o hangja, a *lipántos* magánhangzóinak magas-mély-középső nyelvállásba ugrása kétségtávolan expresszív hatásúak. Ezt a hatást azonban nem támogatja a jelentésbeli kisugárzás,

így e szavak expresszív értéke bizonytalanul ingadozó (vö. a *cábár*-ral kapcsolatos vitát: i. h.).

C) Egészen elvétve akad olyan tájszó is, amelynek maga a szerző adja meg jelentését:

kotrecel (S. gy.: 'gyorsan, szaporán elmegy', főleg állat, de emberre is mondják: "Kotrec Sári néni!"): „... azt is szerette volna, ha láthatnák, miként kotrecel, szalad a földön” (Gyep. 80).

Az értelmezésnek ezt a formáját nyilván az író sem tartja szerencsésnek, ezért nem is igen él vele. (Szépirodalmi műben ezt a megoldást nem tarthatjuk sikeresnek, jóllehet egyes mai írók is élnek vele. Így Tamási Áron Hazai tükörében gyakran lapalji jegyzetben adja meg egy-egy szó értelmét.)

D) Az írónk használta tájszók túlnyomó többségének jelentését sejteti a szövegösszefüggés. Ez a sejtető félhőmály jelentékenyen fokozza az expresszivitást. „Érzelmiség ott van jelen, ahol elrejtünk, elhallgatunk valamit” — mondja Zolnai Béla a sejtetés művészetének nagy esztétikai múltjára utalva [3]. Ezt a sejtetést Veres tájszavaiban a szó hangfestő jellege, akusztikai hatása is kedvezően befolyásolja (amint az eddig tárgyalt típusokban is). Éppen ezek a sajátságok mutatják meg Veres tájszavainak stilisztikai funkcióját. Az expresszivitás forrásai egybesűrűsödnek: a sejthető jelentés, mely gondolati és érzelmi asszociációkat egyként támaszt; a valóság hitelességével, meggyőző erejével bíró, couleur localet idéző jellemző erő; az erőteljes érzelmi hatást kiváltó hangtest; mindez együtt a köznyelvi szövegtengelybe belesimuló és valamilyen módon az ismerőség érzését keltő hangulattal olyan visszhangot támaszt az olvasóban, mint amikor egy ismerős vagy ismerősnek tetsző dallam emléke idéződik fel bennünk. Ezért válnak az ilyen típusú tájszók az expresszivitás erőteljes, jelentős képviselőivé. Ide tartozik Veres tájszóinak legnagyobb része.

E nagy csoporton belül különböző árnyalatokat lehet megfigyelni:

Vannak elsősorban hangfestő jellegükkel, akusztikai hatásukkal kiemelkedő vagy egyenesen hangutánzó szók: *csámborog*, *csicsés*, *dötyörész*, *hengyókád*, *hersegős*, *kákol*, *kalamol*, *kárpál*, *-ódás*, *kojtol*, *kustorgás*, *macsali*, *motyorékol*, *pipiskézik*, *sündörög*; *bakkantgat*, *csáléz*, *csatit*, *cserget*, *hepecsel*, *huhukol*, *kornyicsol*, *nyafriskodik*, *sittyen* stb.

Máskor a homályos, sejtető jelentés emelkedik az expresszivitás fő tényezőjévé anélkül, hogy a hangalaki-akusztikai hatás hiányoznék: *buckó*, *csihari*, *dubbancs*, *garnács*, *gurdiny*, *habók*, *-os*, *kocsmarodik*, *pászog*, *susma* stb.

Csupán egy-két példát lássunk igazolásul!

dubbancs (S. gy.: 'zsíros, üres kelt tészta'): „Még egy kis tésztát, valami hamarsültet, pitét vagy dubbancsot is keverni kellene” (Gyep. 46). Nyilvánvaló, hogy a *dubbancs* is valami egyszerű tésztaféle, amely azonban a gyp-sori szegényparaszti világban ünnepi, hétvégi eledelnek számít. (Éppen a szombati házimunkákról van szó.) A szó hangteste mintegy felidézi, csaknem hallhatóvá és láthatóvá teszi a tűzön, forró zsírban hirtelen sülő, sercegő hangot adó ételt.

garnács (CzF., MTsz.: 'száraz ág hulladékai az erdőben'): „Dankó hozott tegnap egy hát garnácsot, avval fűt” (Gyep. 33). A szövegösszefüggés itt is megadja a szó genusát: kétségkívül valamiféle tűzrevalóról van szó. Ez a példa jól megmutatja azt az írói eljárásmodot is, hogy amikor nincs megfelelő köznyelvi szó, vagy a köznyelvi kifejezés nem eléggé érzékletes, illetve nem

bír megfelelő jellemző, környezet idéző hatással, akkor folyamodik az író a megfelelő expresszív tulajdonságokat tartalmazó, összesűrítő rétegnyelvi szóhoz. Veres maga mondja, hogy néha a tájszót szükségből használja az író, amikor a kifejezendő fogalomra nincs megfelelő köznyelvi szó (Csillag 1950: 62–3). (Arany Jánost is nyilván ez a szükségérzet készítette néha teljesen ismeretlennek tetsző, vagyis csak szűk körben használatos tájszó használatára. Pl. *gulászta* 'a tehén első teje az ellés után'.)

gurdiny,-os (SzhSz.: *gurday*, *gurdé* 'vastag kórójú dudva'; MTSz.: ua. Ugyanebben a jelentésben használja Darvas József is: „Nézi a gurdinyos, bozótos telkeket”: Csillag 1956 : 434): „Persze ez az egész úgy ment, mintha mindkét bolondok volnánk és nem tudnánk, hogy a hajópallónak, meg a fosznideszkanak nem a gurdinyok közt, meg nem a Sárga úr padlásán a helye” (Pá. 105); „Jó lesz nekem itt is . . . Ott a tanya mellett mindenféle gurdinyos földből, még egy darab disznótúrásos gyp is jöhet hozzá” (Prób. 225).

A *gurdiny* szó pontos jelentése egyik szövegből sem derül ki. De az a tény, hogy mindkét idézetben egy alattomos, hitvány emberrel kapcsolatban fordul elő, akaratlanul is párhuzamot ébreszt a szóban forgó Suli Kis Varga, illetve Sárga úrral. Tehát bizonyos gúnyos célzás is belevegyül a szó hangulati értékébe. (A *fosznideszka* [vö. német Pfosten 'palló'] és a *gurdiny*, egy szaknyelvi és tájnyelvi szó együttes előfordulása hű kifejezője a parasztból lett alkalmi munkás nyelvhasználatának. Ez a beszélt nyelvvel való közvetlen kapcsolat, mint majd látni fogjuk, igen fontos eleme lesz Veres Péter stílusának.)

A *gurdiny* szó arra is példa, hogy Veres műveiben gyakran vissza-visszatérnek egyes tájszók. (Persze nemcsak a valódiak, hanem az átmeneti, határretegbe soroltak is.) Ilyenek pl. *baggadoz*, *buckó*, *csámborog*, *gelice*, *hengyókál*, *kaszroly*, *macsali*, *réjázás*, *-ik*, *susma*, *csihhad*, *habók*, *-os*, *kojtol*, *lebőcsöl*, *pocos*, *porcsin*, *pustol*, *sünyölődik*, *tippan*.

Ezek az ismétlődések egyrészt az irodalmi nyelv hagyományos szókincsébe való beolvadást segítik elő; másrészt az írói alapszókhoz csatlakozva az írói szókinccs állandósult elemeivé, tehát az egyéni stílus jellegzetes hordozóivá válnak. Így Veres Péter tájszavai annak ellenére, hogy mennyiségük elenyésző, egyik jellemző elemét alkotják írójuk stílusának. Jellegzetessé teszi őket az is, hogy e szók legtöbbje erőteljesen hangfestő; így az akusztikai hatáson nyugvó expresszivitásnak is eminenter képviselői.

Szótáraink tanúsága szerint Veres Péter tájszavainak túlnyomó része nemcsak a Hajdúságban, hanem a magyar nyelvterület különböző más részein is ismeretes. (Csupán a *dubbancs*, *farda*, *hengyókál*, *kotrecel*, *kusztonoz*, *lebőcsöl*, *suli*, *tutoroz* szavaknak hiányzik a szótári feljegyzése. E szavak mindegyike él a balmazújvárosi nyelvhasználatban.) Ebből az következik, hogy a tájszók szerepe Veresnél nem valamilyen meghatározott földrajzi egység konkrét jellemzése, nem egy bizonyos tájat idéz fel velük az író. (Az erdélyi írók tájszavai sajátosan a székely földre, Sásdi Sándor tájszavai sajátosan a Baranya megyei magyar–német lakosságra jellemzők.) Vagyis Veres tájszói nem földrajzi, hanem társadalmi jellegűek. Nem egy meghatározott nyelvjárást, hanem egy társadalmi csoportot — a faluszéli szegényparasztságot — képviselnek [4]. Ezeknek a társadalmi jellegű tájszóknek a használatával írónk közelebb kerül az egységes nemzeti nyelvhez. Ezt a közelséget erősítik az olyan tájszók is, amelyeknek irodalmi hagyományuk van. A Nagyszótár ada-

tainak tanúsága szerint pl. a *sutul* szót már Bessenyei és Petőfi, a *sünyölődés*-t Gyarmathy Zsigmond, a *gurdiny*-t Gvadányi, Kuthy, a *buckó*-t Jókai, a *lebzsel*-t Arany, az *ejtőzik*-et Móricz, a *görhé*-t Krúdy, Móricz is használta. ANGYAL ENDRE ugyanilyen vonatkozásban a *morotvá*-ra hivatkozik, amely Balassinál is előfordul (Bessenyei is használja a Tarimenesben), továbbá a Csokonai alkalmazta *sertepertél*-re [5]. (E szavak használatából levont következtetését, mellyel Veres Péter nyelvhasználatát követendő mintának tekinti, nem tartom elfogadhatónak.)

Az egységes nemzeti nyelvhez való hozzásimulás, tehát tartózkodás az egyénieskedéstől tükröződik abban a szócsoportban is — sőt elsősorban ebben —, amely a köznyelv és tájnyelv határsávjába sorolható.

A gyeptori szavakkal kapcsolatban láttuk már e csoport tekintélyes, a valódi tájszókét felülmúló számát. (Ezeknek a szavaknak az expresszív értéke — mint a köznyelvi szóké általában — legszorosabban összetapad a jelentéssel.) Fokozó hatású itt is az erős hangfestő, nem egyszer már-már hangutánzó jelleg: *csihhad*, *hajcihő*, *kocorász*, *kórászol*, *lohajit*, *vissant* stb.

Stilisztikai hatás szempontjából erre a szócsoportha az érzékletes környezetábrázoló szerep, a jelentéshez tapadó, abból is kisugárzó és a hangalakkal fölhangosított, hangulatkeltő képesség jellemző.

Az a tény, hogy az ismételten vissza-visszatérő, ezért az írói alapszavakhoz csatlakozó tájszók között éppen ez a határsávban elhelyezkedő csoport a legerősebben képviselt (vö. az előbb idézett példákat), ismét a beszélt nyelvi valóságra törekvés s ezzel együtt (de talán kevésbé tudatosan) a nyelvi hagyományhoz tapadás szándékát fejezi ki.

A köznyelvi használattól alig eltérő, csupán egy árnyalással a népi réteg felé hajló szókat bőven találunk majd a szóképzések között. (Az ilyen szóknek mai szépirodalmi felhasználására, fokozott expresszív értékükre mutat rá finom elemzéssel GÁLDI LÁSZLÓ is) [6].

A hagyományos irodalmi, illetve köznyelvi szókincshez tapadás érvényesül abban a tájjellegű szócsoportha is, amelyben a szavak hangalakja az összekötő zsinór köznyelv és népnyelv közt, vagyis az ún. jelentés szerinti tájszókban. Jelentés szerinti tájszón a köznyelvi szónak a nyelvterület bizonyos részén más jelentésben használt, azonos alakját szoktuk érteni [7]. Szépirodalmi fölhasználásban a jelentés szerinti tájszó fogalmát tágabbkörűen értelmezem. Jelentés szerinti tájszónak tekintem az íróknak mindazokat a szavait, amelyek mint általánosan ismert és használt szók a köznyelv szókincsébe tartoznak ugyan, de köznyelvi (szótári) jelentésük valamilyen módosulása, árnyalása révén népnyelvivé válnak, illetve népi jellegűnek, provinciálisnak hatnak. A pontosabb és biztosabb eligazítást nyújtó megjelölésnek erre a fölhozására az készlet, hogy egyes jelentésváltozatok és főleg jelentésárnyalatok, amelyek a szavak alkalmi fölhasználásában mutatkoznak, nem is ritkán alig észrevehetően siklanak ki a köznyelvi jelentés tartalmi köréből. A megfelelő szövegkörnyezet elemzésével, a szótári alapjelentéshez vagy jelentésekhez való viszonyítással a jelentésmódosulásokat mégis elég pontosan meg lehet állapítani és szinonimákkal, körülírással megjelölni. Azt azonban, hogy ezeknek a jelentésmódosulásoknak van-e társadalmi bázisuk, vagyis hogy használatosak-e a nyelvterület valamely részén vagy csupán az egyéni felhasználás egyszeri szüleményei, legtöbbször nem lehet ellenőrizni. A jelentésmódosulás — nem is ritkán — olyan finoman simul mind a köznyelvi, mind pedig az

esetleges tájnyelvi alapjelentésekhez, hogy mindkét réteg magáénak vallhatja. Az író pedig — mintha csak szándékosan akarná megakadályozni a szavak kategorizálását, megfelelő stílusrétegbe sorolását — éppen ilyen határeseteket használ egyre-másra. Érthető, hiszen így biztosítja a hagyományos irodalmi nyelvhasználathoz és a beszélt, élő nyelvhez való szoros hozzátartozást. Mint-hogy pedig a szóbanforgó jelentésváltozatoknak környezetfestő, jellemző, a „népi” jelleget kidomberítő szerepük van, expresszív hatásukban is provincializmust sugároznak. Éppen ennek a hangulati hatásnak az alapján sorolom ezeket a köznyelvitől többé-kevésbé eltérő jelentésben használt szókat a jelentés szerinti tájszavak közé akkor is, ha valóságos táji előfordulásuk nem mutatható ki sem a régebbi szótári adatokból, sem saját gyűjtésemből.

1. Metaforikus (esetleg metonimikus) szóhasználat, főleg konkrét jelentésű köznyelvi szó átvitt értelmű használata:

csomósodás 'fokozat, rétegződés': „Egyik a nagygazdánál bejáró munkás, másik kofa, harmadik jószághajcsár . . . egyszóval a szegénységnek is megvannak a maga csomósodásai . . .” (Szolg. 142).

eszik 'gyötör, bántalmaz' (vö. ÉrtSz. is): „Ez még mindig jobb, mint a csapatba, ahol mindig eszik az embert — villant fel előtte.” (SuliSzöv. 237).

felforr 'lázong, forrong': „A nép időnként felforrt, akiknek kevés vagy rossz föld jutott, vizsgálatot kértek . . .” (Prób. 18).

jegyés 'megbélyegzett, megszegényített' (vö. ÉrtSz. is; S. gy.: 1. ua.; 2. 'megcsonkított' pl. csirke, amikor a szárnya le van vágva): „Jegyés” most, — mondta a gazda — szégyell bejönni.” (Gyep. 60).

lefog 'feltartóztat, elveszi az időt': „De most aztán csakugyan hozzá kell látni a dologhoz. — Fene enné meg azt a Tóthné, hogy úgy lefogott!” (Gyep. 46).

ragaszt 'megszerez; vesz': „. . . a szemüket törölgető anyák meg hazamenőben már azt számolgatják, mennyi pénzt hoznak majd a gyerekek haza és mit is lehetne ragasztani belőle nekik, mert, jaj, szegények olyan rongyosak!” (Szolg. 281).

utána csap 'ráhagy, nem törődik vele': „Akkor majd megjön a jó eszük és utána csapnak, a fene egye meg, csináljátok parasztok ahogy nektek jólesik, fő az, hogy sokat teremjen a föld . . .” (SuliSz. 235).

2. Az előző típus megfordítottja, vagyis a köznyelvben elvont jelentésű szó kap konkrét értelmet. (Szórványos előfordulású):

megbolondít 'kellemesen izgató íz-, illatingert kelt': „Sári hozott vacsorára csakugyan egy csomó maradékot, meg egy csupor paprikászsírt is . . . Nagyon jó szaga van, egészen megbolondítja a levest. Húst meg kolbászt képzel bele az ember” (Földmu. 195).

panaszos 'panaszra, szemrehányásra okot adó (tárgy)': „. . . Jancsiék azonban napszámra szeretnének menni, mert otthon panaszos a kenyér, még panaszosabb a ruha, legpanaszosabb a cigaretta . . .” (Szolg. 154):

3. A köznyelvi jelentés szinoním változata (főleg a szintaktikai összefüggés alapján):

felpirít 'felszárít': „De csak legalább szeles-napos időt adna a jóságos Úristen most az egyszer, hogy felpirítaná egy kicsit a földet. Milyen jó volna most abból a nyári forróságból egy kicsi is. Csak annyi, hogy megpirulna a föld és bevinné valahogy a magot” (Szűk. 267).

megpirul 'megszárad, megszikkad'; (l. az előző idézetet).

hajt (munkát) 'siettet, gyorsít, szorgalmaz' (főleg a munka menetét; vö. ÉrtSz.): „... nincs otthon senki, se fiuk, se lányuk, mindenki a munkát hajtja” (Pá. 9).

nyílik 'javul, melegszik' (az idő): „... közeledik a tavaszi munka, nyílik az idő, elkinlódunk valahogy az újig” (Földmu. 180).

odasimít 'odaüt' (ironikus eufemizmus): „Ha kifelé kellett szorítani egy-két millimétert, mert szűk volt a vágány, akkor odasimít a belső szeg fejeére egy kis takarost és éppen annyit tolódott a sín kifelé, amennyit kellett” (Pá. 113).

halálos 'valamiért nagyon sóvárgó' „... én is gyerekkoromban halálos voltam a gyümölcseért, még ha rossz, férges, éretlen, keserű vagy savanyú volt is” (Pá. 38).

4. Köznyelvitől elkülönülő jelentés (ritka):

parázon 'sűrűn, felhalmozva'; (a szónak ezt a jelentését nem ismeri a szakirodalom. A balmazújvárosi nyelvhasználatban sem bukkantam nyomára. De ismeretes a *parázpénz* 'a vásáron árult és mindenféle csomóra hányt pénzhalom vagy ugyanúgy a kofazsebbe gyűlt vegyes pénz': Nyr. LXXV, 240; LXXIV, 473; az ÜMTSz. kéziratos anyagában *parázon* 'szabadon, burkolatlanul, kötetlenül'): „... parázon vannak a gyerekek a házában” (Prób. 17); „... parázon van a pénz a kötője alatt a nagy zsebben...” (Kell. 53).

5. Régi jelentés (ritka):

iromba 'pettyegetett, tarka' (mai köznyelv 'otromba'): „A nagy sárga kotlót kösd a kerítés tövihez, ... Az irombának meg majd vigyél ki a kert sarkához vizet...” (Gyep. 71).

tör 'csapda' (mai köznyelv 'szűrő eszköz'; csupán *törbe csal*): „Ezt kihasználják Dankó Pistáék és tört, vashól való, kétfele nyílos patkányfogó tört helyeznek el a hóban” (Gyep. 31).

A jelentés szerinti tájszóknek az előfordulása a Gyepsorban, mint bizonyítási alapul szolgáló tükörben mennyiségileg alatta marad a valódi tájszókénak. Ez utóbbiakkal ellentétben azonban a jelentés szerinti tájszók nem mutatnak csökkenő tendenciát az életmű további folyamában, s így Veres Péter stílusának mennyiségi előfordulásuk szerint nem nagy jelentőségű, de állandó jellegű elemei közé tartoznak. Megmaradásuk arra enged következtetni, hogy az író nem lát, nem érez bennük olyan elkülönítő, provincializmust sugárzó vonásokat, mint amilyenek a valódi tájszókból áradnak, tehát a fejlettebb, szélesebb látókörű gondolkodás, a tudatosabb nyelvi megformálás igényességével mérve is alkalmas kifejező eszközöknek bizonyulnak. A köznyelvi jelentésstruktúrához mindig szorosan felzárkozó, finom árnyalásokra, módosításokra alkalmazható sajátáguknál fogva a jelentés szerinti tájszók a megértést biztosító, de ugyanakkor expresszív többletet árasztó stilisztikai értéket képviselnek. Ez a tulajdonságuk kétségkívül a legrugalmasabb, leghajlékonyabb stíluselemek közé iktatja a jelentés szerinti tájszókat; érthető, hogy írónk szívesen és folyamatosan él velük.

Az eddig tárgyalt, különböző típusú tájszóknek topográfiailag nem meghatározó jellege egyben a hitelesség csökkenését, a semleges, téren kívülséget is jelentené, ha az író más módon, más stíluseszközökkel nem biztosítaná történeteinek konkrét helyhez kötöttségét. Erre a célra Veres — szerintem helyesen — nem a sajátosan tájnyelvi szókat, hanem egyes köznyelvi szavaknak

az ábrázolt tájra (tiszaí nyelvjárásra) jellemző, hangtani vagy alaktani (ritkábban mondattani) sajátosságoknak a köznyelvtől eltérő változatait használja föl. Ilyenek elsősorban az író szűkebb hazájára jellemző *i*-zés esetei [8]. *aggyík, il, nizzítek, rogyík, vigyítek; bír, kenyír, mir (miért), nímék; ides, ugyi* stb.

Ezekkel a valóságos tájnyelvi alakváltozatokkal együtt gyakran fordulnak elő Veresnél olyan hangalaki változások is, amelyek a köznyelvnek népnyelvbe hajló, kevésbé választékos sávjában elhelyezkedve, területhez nem kötöttek: *fód, hun, jány, térgyig, tőcsd* stb.

Ezek a Gyepsorból mint alapakkorból idézett példák végigvonulnak az író összes művein. Stilisztikai szempontból legkiemelkedőbb vonásuk, hogy ezek a hangtani, alaktani sajátossággal bíró változatok mindig csak a szereplők beszéltetése során, sohasem az író saját hangjaként fordulnak elő. Teljesen hiányoznak az ilyen irodalmi nyelvtől való eltérések Veres Péter értekező prózájából. De hiányoznak a nem falusi környezetben játszódó írásokból (pl. Rossz asszony) is. Különösen tanulságos e tekintetben az Almáskert, amelynek történetet elbeszélő hőse ugyan vidékről, Hódmezővásárhelyről került Pestre, de beszédében nyoma sincs nyelvjárási, hangtani, alaktani sajátosságoknak. (Annál inkább megtűzdelődik bizonyos városi, mozgalmi zsargon hatásokkal.) Kétségtelen tehát, hogy Veres Péternek az imént említett hangtani, alaktani provinciálizmusai határozottan környezetfestő, jellemző funkcióval bírnak.

Míg a Gyepsor idézett példáiban ez a nyelvjárásosság meglehetősen széleskörű, a legkülönbözőbb szókra kiterjedő, addig a későbbi művekben (Három nemzedék, A kellelten leány) fokozatosan csökkenve csak egy-két jellegzetesen ismétlődő szóra mint állandó formulára korlátozódik (*idesanyám, idesapám, ugyi* stb.). A köznyelv-népnyelv határán mozgó beszélt nyelvi alakváltozatok (*bornyú, dógozol, hóttig, jány* stb.) végighúzódnak az író összes művein — persze mindig csak a szereplők beszédében.

Az alak szerinti tájszóknak határozottan megmutatkozó mennyiségi csökkenése — akárcsak a valódi tájszók esetében — a minőségi változás csíráját is magában rejt, és valószínűleg összefügg a nyelv és nyelvtan tüzetesebb megismerésével, az ars poetica kialakulásával és fejlődésével. (Vö. az írónak a nyelvvel kapcsolatos cikkeit, hozzászólásait: Útközben 105, 107, 236; Közös gond. 26, 215; III. NyKongr. 182; AnyMűv. 260. stb.) Így juthatott el írónk ahhoz a tételezen is megfogalmazott álláspontjához, hogy nem híve a tájnyelven való írásnak, legfeljebb csak a jellemzés határáig.

Pontosság kedvéért meg kell említenem, hogy magának az írónak nyelvhasználatában is fellelhetők bizonyos tájjellegre emlékeztető, de az irodalmi, illetve köznyelv kereteit soha túl nem lépő vonások. Ilyenek pl. a kettős, *e*-zű, *ö*-zű alakpárok közül az előbbieket kedvelése: *setétedik, repít, ser*, (de már *felett ~ fölött*); középső és magas nyelvállású alakpároknál az utóbbi használat: *csudálkozás, kapálniuk* stb.

Itt említem meg az írónak néhány következetesen használt, s így stílus szempontjából sem közömbös szóalaktani sajátosságát. Ezekre ugyanaz a köznyelvi-népnyelvi határsávba illeszkedés jellemző, mint amelyet az előzőkben a tájszók különböző típusaival kapcsolatban láttunk. Veres Péter legtöbbször iktelen ragozást használ, mégpedig nemcsak a szereplők beszéltetésében, hanem saját előadásában is.

Elég csak a két legtávolabbi pontról, a Gyepsorból és A kelleetlen lányból vett néhány példa: *találkozok* (Gyep. 11), *álmodok* (Gyep. 16), *bizzon* (Gyep. 7), *gondolkozzon* (Gyep. 25), *engedelmeskedjen* (Gyep. 55), *gyűljön* (Kell. 44), *folyjon* (Kell. 47), *hullana* (Gyep. 23); s talán még mint beszédes példát a két Számadásból egy előfordulást: „újságokat vettem, hogy tájékozódhassam” (1937 : 309), *tájékozódhassak* (1955 : 354). (Mellékes, hogy itt esetleg a jó-hangzás, a kellemesebb akusztikai hatás is az iktelen alakot sugallta.) Viszont az egyesszám második személyű alakot szívesen használja Veres Péter az ikes ragozás szerint: *várjál, hozzá* (Gyep. 34, 35).

Jellemző írónkra a változó névszótövek egyalakúsítása is: *varjúknak* (Gyep. 31), *borjúkat* (Kell. 53), *szőlője* (Kell. 71), továbbá *pehelyt* (Gyep. 32), *béleteket* (Gyep. 41) stb.

Írónk tájszavaival kapcsolatban eddig is igyekeztem rámutatni arra az egyre következetesebben érvényesülő tendenciára, hogy a tájszók ne idegen, elkülönülő foltként jelenjenek meg a köznyelvi szók nagy arzenáljában, hanem elvegyülve, élénkítő, színesítő, de sohasem kirívó részekként. A tájszóknak ezt a „feloldódó” jellegzetességét legvilágosabban azokban a művekben szemlélhetjük, amelyek tartalmuknál fogva egyáltalán nem vagy csak alig kapcsolódnak a falusi, paraszti életmódhoz és jellemekhez.

A Rossz asszony egy kisebb része falusi környezetben játszódik. Majoros Józsi a faluszéli kovácsműhelyből jut a fővárosba. Gondolkodásmódja mindvégig egy kicsit provinciális marad [9], és szemben áll a nagyonis városias, félpolgár Ibolykával. Majoros beszédébe (illetve átképzelt előadásban gondolatainak tolmácsolásába) éppen ezért belesző az író finom ösztönnel egy-egy népies, tájjellegű kifejezést is, de sohasem igazi tájszót. Itt tehát csak a népi jelleg, a paraszti származás ébren tartása, mintegy jelképes elhíntése, a népies, falusi hangulat felidézése a tájjellegű szók funkciója: „*beszivakodott a gusztusába*”, (330); „*Illik várnia és asztal mellett iszókálnia*” (329); „*a kovácsmesternek és legényeinek igazi, falós, laktatós ételt kell minden ebédre vacsorára főzni . . .*” (252). Amikor a városi munkások „*falujárára*” mennek, a falusi kép, színtér felvetítése ismét egy pár hangutánzó, hangulatfestő tájjellegű szóval történik: „*az udvaron ott szaladgál és zsenyeg a sok baromfi, kakas kukorékol, liba gágog, kacsza sárog . . .*” (263). Józsi parasztasszony anyjának gondolatvilágában szintén környezetfelidéző hatású és félreérthetetlenül falusi mentalitást idéző szavakkal találkozunk: „*Ha a faluban egymás mellett végimentek volna az utcán, azt mondták volna rájuk: szép pár cseléd!*” (267). A Józsi „*ízlés és szokásvilágát*” emlegetve azonban talán már túllép az író ezen a környezetfestő, hangulatébresztő hatáson. A szóbanforgó kérdés már lezáródott azzal, hogy a „*lány legyen lány, a menyecske: menyecske, a középkorú asszony és az öregasszony ne akarjon fiatalasszonynak látszani*” (323). Az író azonban nem éri be ennyivel, hanem tovább folytatja: „*Hiszen még a ruházkozásban is meg van ehhez a törvény. A lány még csicsés, a fiatalasszony pillangós, de az idősödő asszonynak, ahogy az arca virága hervad és a haja szürkül, a ruhája úgy sötétedik . . .*” (323). Ez a megjegyzés már nem a Majoros Józsi gondolata. Elválik tőle, önállósul; így egy kissé öncélúnak látszik, tudálékosan oktató ízt kap, mely bizonyos — indokolatlan — stílusváltás jellegét kelti föl, az átképzésnek egy Veresnél gyakori formáját, melyben az író mintegy átveszi a szót a szereplőtől.

Még egy ilyen kis stílusdudor érzését kelti a nagyvárosi étteremben folyó szórakozás festése. Amikor vacsora után „észre se vették, hogy az a könnyű mámor kapja el őket — Józsit is —, ami arra *kusztonozza* az embert, hogy a zenekar ismerősebb nótáit a nyelvére vegye...” (327). Ez az egyetlen táj-jellegű szó mintha véletlenül került volna ide, mintha az író megfélekedzett volna arról a mértéktartó fegyelemtől, mellyel egész művén át csak nagyon előírt módon adagolta a tájjellegű, népies hangulatot idéző szavakat.

A népies hangulatot idéző szónak egy újabb köre jelenik meg az Almás-kertben. A főhős itt vidékről származó munkás. Ennek megfelelően a „népi” jelleg itt már kilép a régebbi szűkkörű ’falusi’ értelmezésből, és szélesebb, modernebb, a városi proletár jelleget is magába foglaló, tágabb jelentésben eleve-
nedik meg. Barta László, Molnár Károly beszédébe már nemcsak a *szurtyongat, tutora, étel sorja* fordul elő, hanem a *bratyizás, girhes, döge van a piacon* tehát olyan nyelvi formák is, amelyek mintegy észrevétlenül átvezetnek a zsargonszók világába.

A tájszók fenti, részletes elemzése talán túlzottnak is látszik a jelenték-telen mennyiségi arány alapján. Az expresszív érték szempontjából azonban igen nagy jelentősége van Veres Péter tájszavainak. Felhasználásuk — mint az előző csoportosítások bizonyítják — nem öncélúan történik. A tájszó használatának íróknál mindig meghatározott funkciója van. Ebben a funkcióban a fogalmi tartalom kifejezése csak ritkán játssza a főszerepet. (Ezt mutatta az a körülmény, hogy a szövegelfordulásban legtöbbször nem volt szükségünk a tájszó külön értelmezésére.) Annál fontosabb az expresszív érték, a hangulatkeltő hatás. Veres Péter műveinek nagyobb része „népi”, pontosabban a régi falusi, paraszti környezetben játszódik. Ennek a környezetnek felidézése, a szereplők jellemének, lelki világának, társadalmi helyzetének festése és nem utolsósorban az olvasónak akusztikai hatásokkal történő, tehát zenei elandálítása: jól ismert emlékképek felidézése vagy a képzelet felpezsdítése, különböző asszociatív kapcsolatok intenzív megindítása egy ismeretlen vagy félig-meddig ismert világ iránt, ezek azok a fő sajátságok, melyek Veres Péter tájszóinak stilisztikai szempontból nagy fontosságot kölcsönöznek.

A tájszók világa, vagyis az az életforma, amely a tájszókkal elválaszt-hatatlanul összekovácsolódott: az anyagi és szellemi elmaradottságot is kifejező „gyepsorok” világa napjainkban megszűnőben van. A falu és város egykor antagonisztikusnak vélt ellentétei feloldódnak, az anyagi felemelkedés, a művelődési lehetőség már nem ismer eldugott, „isten háta mögötti” tájakat. Ez a fejlődés nemcsak a tájnyelvi elkülönülés rohamos megszűnését jelenti, hanem a tájszók szépirodalmi felhasználásának új, expresszív színeződését is. A tájszó egyre inkább múltat idéző, archaizáló stíluselemmé válik. Vagyis az egykor földrajzi megkülönböztetésre, elhatárolásra alkalmas, tehát „tájat jellemző” szó egyre inkább az időbeli távolságra utaló „kor és társadalom festő” szóvá alakul át. Bizonyára ennek a történelmi-társadalmi változásnak a visszfényeként is mutat csökkenő tendenciát a tájszók szépirodalmi előfordulása nemcsak Veres Péternél, hanem más íróinknál is. (Pl. Tamási Áron, a Hazai tükörben, Bölcső és bagolyban vagy a Szirom és bolyban lényegesen kevesebb tájszót használ, mint az Ábel trilógiában. S valószínűleg ugyanez a helyzet Szabó Pál, Urbán Ernő, Sásdi Sándor stb. műveiben is, bár ezekben nem végeztem pontos felmérést.) Az író kifinomult lélekmérnöki műszerével legérzékenyebben reagál a történelmi-társadalmi változásokra. Ért-

hető tehát, ha Veres Péter tájszavai is — mint láttuk — nem a földrajzi, helyi jelleg kidomborítását célozzák, hanem a társadalmi megkülönböztetés funkciójának hordozói.

A tájszóknak ebből a funkcióváltozásából következik az is, hogy még irodalmi nyelvünkben általában csökken szerepük, és egyre jobban elapad a tájszók felhasználása, mint az irodalmi nyelvnek évszázados tápláló, frissítő forrása, addig a szépirodalomban a tájszóhasználat továbbra is élő, határozott funkcióval bíró stílu-selem marad (természetesen csak a régi falusi, paraszti étellel foglalkozó, ennek hangulatát idéző művekben). Csupán a jelzett funkcióváltás következik be.

Mínthogy napjainkban a mai nemzedékek túlnyomó részében még él a tájszók földrajzi megkülönböztető jellege is, a tájszóknak még nagyon sokunkban személyes emléket ébresztő, eleven erejük van. Ha ehhez a közvetlen kapcsolathoz az elmúlás tudata is hozzátapad, a tájszó expresszív hatása még erőteljesebbé válik.

Talán érdemes itt egy pillantást vetnünk a tájszó stilisztikai funkciójának alakulására. A magyar széppróza első nagy művében: a Tarimeses utazásában [10] a tájszók nyilván szükségből, fogalomjelölés céljából, nem expresszivitást fokozó funkcióval szerepelnek. Múlt századi nagy klasszikusainknál előtérbe lép a tájszók „népi” (paraszti) jelleget kidomborító funkciója, s ez végighúzódik szépirodalmunkon egészen napjainkig, a „népi” és népnyelv fogalmi megváltozásáig [11] a tájszóknak az előbb jelzett, archaizáló funkciójáig.

JEGYZETEK

- [1] Kazinczy „fentebb stíl” igénye, Kölcsey provincializmus ellenessége eléggé közismert. Kölcsey még kifogásolta Csokonai tájszavait (Tud. Gyűjt. 1817/3 :12), de a Debreceni Grammatika már 1795-ben hangoztatta, hogy „nincs annál bizonyosabb, hogy a Magyarok között, még eddig ugyan, a Köznépnel vagyok a tiszta Magyarország...” (Előljáró Besz. XXIII.). Sőt még olyan „műkedvelő” pártolója is akad a népnyelvnek s jelesen éppen a tájszóknak, mint Szemere Pál. (Erről tudósít újabban P. BALÁZS JÁNOS: MNy. LXVII, 425.) A következő, a XIX.-ből XX.-ba hajló századfordulón is zajlott egy meglehetősen feledésbe merült vita a tájszók használata körül (vö. Nyr. XXVIII, 201 kk. Radó Antalnak A népies szólások a szépirodalomban c. cikkét több hasonló című dolgozat követi a Nyr. hasábjain). Ugyanez a kérdés még újabb félévszázad múlva is nyújtott vitatémát (összefoglaló szakirod. jegyzékét l. MNy. LII, 517).
- [2] Stilisztikai Tanulmányok. Bp., 1961. 62—115.
- [3] Nyelv és stílus. 1957. 140.
- [4] Hasonló megállapításra jut DEME LÁSZLÓ is a Pályamunkások nyelvét vizsgáló és éppen a szórétégeződés szempontjából igen jó példát mutató cikkében: Nyr. LXXVII, 183—92.
- [5] Nyr. LXXVIII, 375.
- [6] Nyr. LXXVIII, 365 kk.
- [7] Így pl. DEME: Nyr. LXXVII, 184; értelemszerűen ugyanezt tekinti „jelentésbeli tájszó”-nak a MMNyR. 28 is.
- [8] Az i-zésről általában. l. FÜR ISTVÁN: Az i-zés állapota... Szeged, 1930.
- [9] A kritika ezért narodnyikizmussal vádolta az író-t (vö. SARKADI IMRE: Irod. Újs. 1956. 6. sz.).
- [10] vö. SZAUDER JÓZSEF, Bessenyei. Bp., 1953. 148.
- [11] vö. BÓKA LÁSZLÓ, Tegnaptól máig. Bp., 1958. 94 kk.

ОБЛАСТНЫЕ СЛОВА В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Л. БЭНКЕ

В венгерском литературном языке областные слова всегда играли значительную роль в течение исторического развития. В связи с областными словами было много диспутов, но в этих диспутах отодвинулись на задний план разнообразие областных слов и функциональное различие отдельных слоёв, далее исторические изменения функции. В своей работе автор статьи на основании областных слов, находящихся в произведениях писателя П. Вереш, ищет современного метода. Это сочинение в первую очередь является попыткой установить: как могут согласоваться, или как дополняют друг друга количественное исследование, работающее статистическими методами, и качественный анализ, изучающий функцию.

DIALEKTWÖRTER IN DER SCHÖNEN LITERATUR

von

L. BENKŐ

In der ungarischen Literatursprache spielten die Dialektwörter im Laufe der geschichtlichen Entwicklung immer eine bedeutende Rolle. Bezüglich der in der schönen Literatur vorkommenden Dialektwörter gab es bereits viele Diskussionen, in denen aber die Vielfältigkeit der Dialektwörter, die funktionelle Verschiedenheit der einzelnen Schichten, sowie die geschichtlichen Änderungen der Funktion selbst in den Hintergrund traten. Verfasser sucht in seiner Arbeit mittels der Dialektwörter eines ausgewählten Schriftstellers, Péter Veres, die zeitgemässe Untersuchungsmethode. Die Arbeit ist vor allen ein Versuch, festzustellen, wie sich die mit statistischen Methoden arbeitende quantitative Untersuchung und die auf die Funktion gerichtete qualitative Analyse in Einklang bringen lassen, bzw. inwieweit sie sich gegenseitig ergänzen.